

Pärni- strategia

Lapsistrategia • Barnstrategin
Child Strategy

KEĐE VÁRÁS TAAT STRATEGIA LII?

Puoh jieškote-
uvahasâš párnáid.

Tunjin, kote tarbâšah iše.

Tunjin, kote lah luholâš.

Tunjin, kote lah pyeri
ustev iärásáid.

Tunjin, kote
tarbâšah ustev.

Tunjin, kote lijjih
ohtii páárnáš.

Já tunjin, kote kuásnii
rávásmuuh.

SUOMÄ AALMUGLÄŠ

Pärni- strategia

**LAPSI-
strategia**

Meerlaž pä'rnnstrategia valmsööllmöš aa'lji vä'ldminister Juha Sipilä halltöspâ'jest Päärna ä'lgg 2040 -tuâjain. Tuâjj lij juättknam vä'ldminister Sanna Marin halltöspâ'jest parlamentaarlaž komiteatuâjast da tön tuärjjei ve'rğgtuâj vie'kkin.

Meerlaž pä'rnnstrategia parlamentaarlaž komitea lij priimmâm tän strategia vue'ssen smiötlđöggâd rosttovmannust 2020 (Riikksuâvtööz kanslia öölmösräidd 2021:8). Komitea norrös, smiötlđös, ee'ttikkä'ddjoouki öölmâscelelkkmöözž da strategia tuärjössân âarrai pääđöölmtöözž puk käunn'je strategia ne'ttseeidain www.lapsistrategia.fi

Siiskâž

7 STRATEGIA VUÄ'NKÂNJI

- 8 Kõskksaž jurddi
- 11 Strategia vuõiggâdvuõđlaž da õhttsažkâaddlaž vuâđđ

14 PUKI PÄÄRNAI LÄÄ'DDJÂNNAM

- 16 Vision päärnai vuõiggâdvuõđid ci'stteei Lää'ddjânnam
- 20 Čârstummuž da jee'resäär'vuõđ vuâsttatuâsttmõš
- 24 Ränn'jeei sââ'jest årrai päärnai vuõiggâdvuõđi staanummuš
- 29 Päärnai sue'jjlummuš viõkkvää'ldest

36 PUÂRASTVÂÂJJAI DA SILTTEEI PÄÄRNA

- 38 Päärnai da piârrji sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzkkõõzz
- 44 Ouddpeâmm da škooultõs
- 51 Piârri ri'jttjeei pi'rğğummuš da tuâj di piârri õ'httesuâvtummuš
- 56 Päärnai õõldâs- da verddsazškõskkvuõđ
- 61 Päärnai frijjâi'ğğ da staarjõõzz

68 PÄÄRNA VUÄZZLI'ŽŽEN ÕHTTSAŽKÂÂ'DDEST

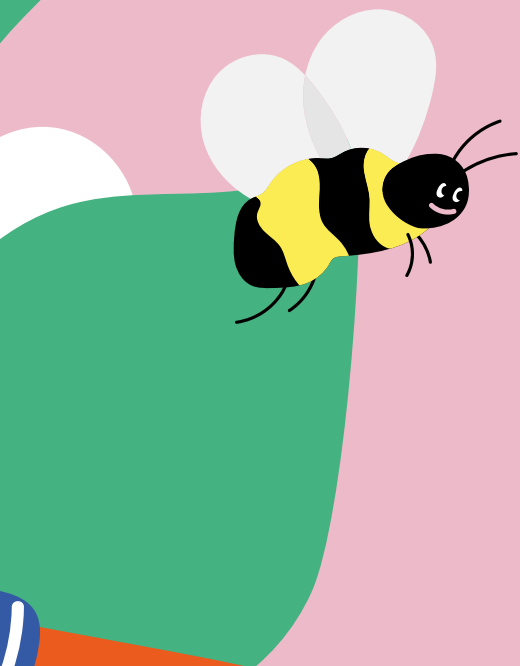
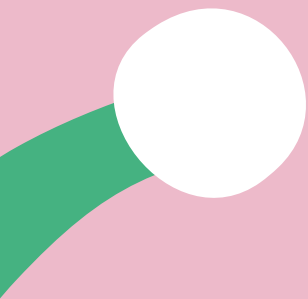
- 70 Päärnaid till'lõõvvi vaikkõõzzi ärv- vtõõllmõš da pä'rnnbudjetâsttmõš
- 74 Päärnai vuõiggâdvuõtt koll'jed da vuäžžad teâđ

78 STRATEGIA TIU'DDEPIIJMÕŠ

- 80 Strategia da tiu'ddepiijmõšplan

Strategia vuä'nkânji

Kõskksaž jurddi

Pä'rnnstrategiain raajât pärnai vuõiggâdvuõđid c'ısttjeei pä'rnn -da piârmiõttlõs Lää'ddjânnam. Lââ'ssen pä'rnnstrategiain staañat pärnaid kuõskki vuâđđ- da ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzi täävtõõzlaž da konsiste'ntt čõõđtummuš jeä'rben ÕM pärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž meâldlânji. Meerlaž pä'rnnstrategia tarbb lij päjñnam õu'dde mäñg jee'res halltõõzz äi'ğgen.

Strategia taarbšet ouddâl puki tõn diõtt, što

1.

pärna vuõiggâdvuõđi diõtt vääžnai tu'mmstõõgg da ju'rddi lie täujja veeitlõs jie-ga pâi vuâđđâ'vve konsiste'nttlânji Lää'ddjânnam vuâđđ- da ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzi c'ısttjummsa, da tõn diõtt

2.

pärnai vuõiggâdvuõđi teâuddjummuš šâdd jäänmõsân tõn mie'ldd, mõõk lie suu tuâggõs, piârri da jee'res va'stteei ää'šš.

Tân strategia kõskksaž täävtõõsân lij raajjâđ ķeäll'jeei, konsiste'ntt da ku'kesäiggsaž vuâđđ meerlaž pä'rnn- da piârpoliti'ķķe. Strategiain viiggât õõudâs pärnaid da piârrijid kuõskki tu'mmstõõktuâi, õhttsažtuâi da tuâimmjemnaa'lid nu'tt što tõ'st vää'ldet lokku pukin vaaldâšm vuu'din da taa'zzin veiddsânji da systemaattnalla vuâđđ- da ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzid.

Strategia vuäddââvv koumm vuei'vvjurddja:

I

Strategiain raajât tuõdi pä'rnn -da piârrmiõttlõs, päärnai vuõiggâdvuõðid cí'sttjeei Lää'ddjânnam.

II

Päärnai vuõiggâdvuõðid da staattus raajât põõššjen nu'tt, što päärnai vuõiggâdvuõðid vää'ldet lokku konsiste'nttlânji puk poliittlaž da tuõttvue'kkšõs tuåimmjumšest jee'res õhttsažkoo'ddi vuâzzlai paaldâst da što päärna vuâžža teâđ si'jjid kuulli vuõiggâdvuõðin.

III

Ränn'jeei statuuzzâst åarrai päärnai staattus staaneet da sij taarb toobdât pue'rben.

ÕM päärnai vuõiggâdvuõði suåppmõõžž 1 artikla mie'ldd õõlmâs-suåppmõõžžâst päärnan juu'rdet juõ'kk'kaž vuâlla 18-âkksaž ooumaž, gõõi ij pärnna suåvldeei laa'jji mie'ldd tiuddâkksažvuõð vuâžžat ääi'jben. Meersaž pä'rnnstrategia kuâskk ti'nt-aa pukid, ķeäk lie vuâlla 18-âkksaž. Lââ'ssen strategiast da tõn tiu'ddepiijmõõžžâst vää'ldet veiddsânji lokku piârri, koin päärna jeä'lle, di pä'rnnvuõð da vuõrâsvuõð lõõðâsپووددâst åarrai nuõrr vuõrâsoummu.

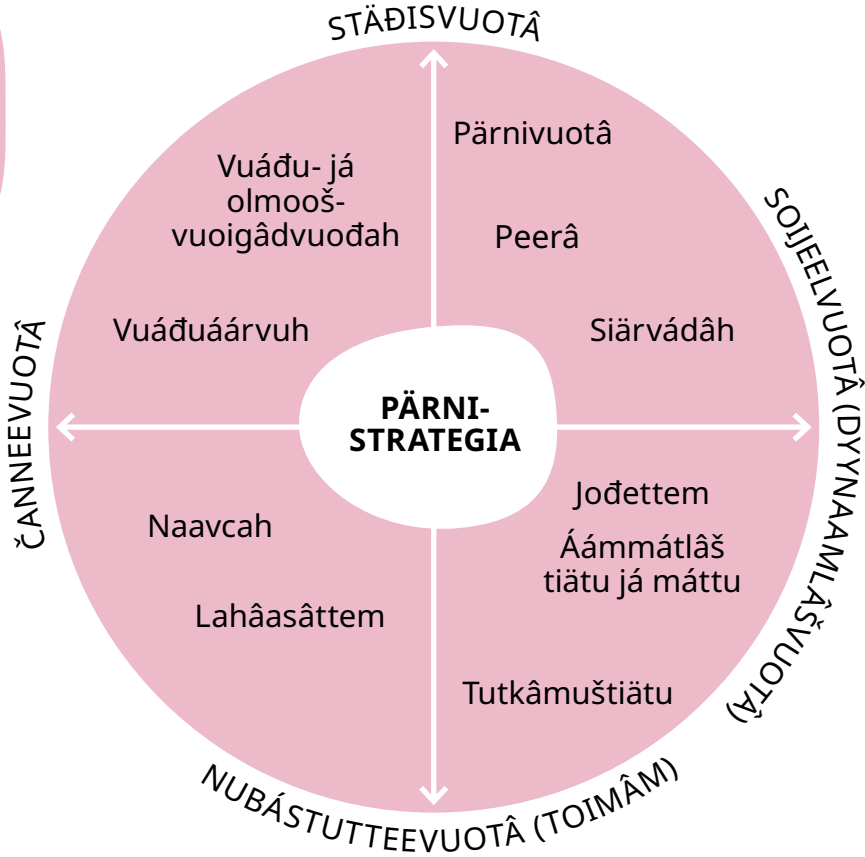
Strategia vuõiggâdvuõdlaž da õhttsažkåaddlaž vuâđđ

ÕM päärna vuõiggâdvuõđi suâppmõš (SopS 59-60/1991) lij Lää'ddjânnam õlgtteei ooumažvuõiggâdvuõttuâppmõš. Tõt me'rat tõk vuâlla 18-âkksaid kuulli vuõiggâdvuõđid, koid suâppmõšvaldiai âlgg staanâd jee'res jie'llem da õhttsažkåâdd vuu'din.

Tän pä'rnnstrategiast lij mie'rren čõõđted suâppmõõžž Lää'ddjânnma pijjum õlgtõõzzid. Strategia nuâjjâtt ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž lââ'ssen jee'res Lää'ddjânnam kuõskki vuâđđ- da ooumažvuõiggâdvuõttõlgtõõzzid da Lää'ddjânnam nâânas vuõiggâdvuõttvaldiaä'rbbvuõ'tte.

Strategia tue'kken lie ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž nellj takaivuâđđjurddi: cårste'mesvuõtt, päärna pue'rrvuõtt lij vuõss-sâjjsaž, päärna vuõiggâdvuõtt jie'llma, jie'llmen piâssmõ'sše da õõudâs viikkmõ'sše da päärna vuâssadvuõtt.

Páárnášstrategia sajattâh párnáid kyeskee miáradâstoohâm já tooimâ vuáđđun já pirrâduvâst:

Olesvuodah, moh váldojeh huámmášumán páárnášstrategiast:

- Párnái puđâldâsâi já eres astoäigitoimâm olášuttem
- Párnái suojâlem puohlágán viehâvääldi vuástá
- Pärniperrui pijssájeijee eellimtääsi já sosiaaltorvo visásmittem sehe pargo já perruu oohtân heiviittem
- Párnái já perrui tárboid västideijee sosiaal- já tiervâsvuotâpalvâlusâi olášuttem
- Párnái individuaallâš tárboid västideijee arâšoddâdem já škovlim ornim
- Párnái alda- já verdikoskâvuodâi tuárjum
- Párnái kuullâm, uásálâšvuodâ já vaiguttemmâhđulâšvuodâi ovdedem
- Rašes tiileest leijee párnái vuoigâdvuodâi turvim
- Olgoštem já sierâárvusâšvuodâ tuástum párnái já pärnijuávhui tááhust
- Párnáá hiäđu vuosâsajasâšvuodâ aktiivlâš heiviittem já pärnivaiguttâsâi árvuštállâm
- Pärniaašij koordinistem, pärnistrategia, tiäđui čuággim já párnáá vuoigâdvuodâid kyeskee škovliittâs

Puki päänai Lää'ddjânnam

Suomâ lii šiev saje
párnáid šoddâđ
já stuárnuđ.

Vision päärnai vuõiggâdвуõđid ci'sttjeei Lää'ddjânnam

Pä'rnnstrategiain raajât päärnai vuõiggâdвуõđid ci'sttjeei pä'rnn -da piârmiõttlõs Lää'ddjânnam.

Strategia vision lij Lää'ddjânnam, ko'st päärna vuõiggâdвуõđ teâuddje tiuddmeärrsânji da õõut-tää's-seld õhttsažkää'dd pukin vue'ssvuu'din. Tõn visiost õhttsažkää'dd puki sektoori tuâimmjeei to'bdde päärna vuõiggâdвуõđi miârktõõzz da pä'rnn -da piârmiõttlõs õhttsažkää'dd äärv. Visio meâldlaž Lää'ddjânnam tue'jj-eet õõutsââ'jest.

Pä'rnn -da piârmiõttlõs Lää'ddjânnam investâstt päärnai da piârri pue'rrjie'llma. Pue'rrjie'llem tuärjje piârri ri'jttjeei pi'rğgummuš, tuâimmai tuâi da piâr-jie'llem õ'htešiõttummuš, pue'rr õõlmlaž kääzzkõõzz da tuâimmjemõudldõõzz pääiklaž tää'zzest di aktiivlaž meerlažõhttsažkää'dd. Visio meâldlaž Lää'ddjânnam

vue'kkšõs õõutverddsaz da määngpeällsaz oudspeâmm da škooultõs čõõðte päärna vuõiggâdvuõð šorrummša, vuõrsmummša da mättjummša. Päärna määngnallšem jie'llemvue'jj da taarb toobdât da viõkkvää'ld, čârstem da jee'resarvvsazvuõð vuâsttatuâsttmõš vää'ldet tuõðsânji. Näkkam Lää'ddjânnam lij šiõgg päi'kk päärnaid šõddâd da šorned.

Päärna vuõiggâdvuõðid ci'sttjeei Lää'ddjânnam tää'-vat päärna õu'dde pohttam vuäinlmid da praavâd si'jjid vue'ttemvuõð vuäžžad âä'kktaa'sseld teâð še vai'ğges teemain. Päärna va'ldde beäl jii'jjes aarg pirrõõzzid da vue'jjin, da sij miõl keä'sse še mij õhttsazkää'dd jõnn, pä'jjelpuõlvvõõgglaz kõõčcmõõžžid ârra. Päärna tâ'bdde jeârbi mie'ldd äimmõsmuttâz kõskksaz miârkktoõzz sij puõ'ttivuõ'tte da digitalisaatio vaar da vue'ttemvuõðid. Päärna vuâssadvuõtt lij vääžnai sââ'jest visio meâldlaz Lää'ddjânnmest.

Päärna vuõiggâdvuõðid ci'sttjeei Lää'ddjânnmest päärnaid da piârrjid vaikkteei tuâimmjummuš nuâjjâatt plaanuum pärrn- da piârpolti'kke di päärna vuõiggâdvuõðid čõõðtummša kee'jjmie'ldd poliittlaz tuâimmjummuž. Visio meâldlaz õhttsazkää'ddest nââneet, što tuâimmjummuž vaikktoõzz päärnaid ärvvtõõlât tää'rkelid da što päärnaid kuõskki tu'mmstõktuâjj vuâððââvv vue'kkšõs tiõttu da ää'sšmeâldlaz tu'mmjõ'sse. Tõn Lää'ddjânnmest teâuddje puõlvvõõggi kõskksaz vuõiggvuõðmeâldlazvuõtt da päärna vuõiggâdvuõtt vuâssõ'sse õhttsazkää'dd resuursin.

Päärna vuõiggâdvuõđid ci'sttjeei Lää'ddjânnam lij demokraattlaž vuõiggâdvuõttvaldia. Tõt câgg õhttsažkâaddlaž polarisâsttmõõžž, teâđain manipulâsttmõõžž da õhttsaž kõõččmõõžži radikalisâsttmõõžž da tõn diõtt tõt tåbdd demokraatia- da ooumažvuõiggâdvuõttšõddeem miârktõõzz. Kõskksaž lij tuärjjeed puki päärnai vuõiggâdvuõđ miõttlõs pue'ttiäigga da sij vuässadvuõđ õutstõõzzin da õhttsažkââ'ddest.

Nâânas da resilie'ntt õhttsažkâ'dd lij vääžnai sââ'jest muttsid, kriisid da čõrstemvuõ'jjid va'sttummšest. Päärna vuõiggâdvuõđid ci'sttjeei Lää'ddjânnmest tuärjjeet päärnai, piârri da õõutstõõzzi resuursid da kriiskeäll'jemvuõđ da staaneet päärna vuõiggâdvuõđid še samai vaiggâd jeällmõõžžin Visio meâldlaž Lää'ddjânnam va'sttad še pue'ttiäi'j va'žžtõõzzid čie'ppeld da päärna vuõiggâdvuõđid ci'sttjee'l.

Párnáá
vuoigâdvuõđâi
kunnijâttee Suomâ
lii demokraatlâš
riehtistaatâ.

Čårstummuž da jee'resäärv'vuõđ vuâsttatuâsttmõš

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂĐĐ

Päärna vuõiggâdvuõđid ci'sttjeei Lää'ddjânnam lij puki päärnai Lää'ddjânnam. Tõn Lää'ddjânnmest päärna vuõiggâdvuõđi teâuddjummuš ij leäkku kiddy tõ'st, ko'st son lij šõddâm, makkam suu piârtuâggõs lij, le'be suu jee'res jiõččvuõđin. Päärna vuõiggâdvuõđid tuõđi ci'sttjeei õhttsažkää'ddest vää'ldet lokku što päärna lie määngnalla jee'resnallšem da see'st lie jee'resnallšem sââ'jj da taarb seämmast gu staaneet juõ'kk päärna vuõiggâdvuõđ pue'tted ââ'nned ciistin da ââ'jj di šõddâmtää'ss meâdlânji jiõččnan.

Tän poodd päärnai pue'rrjie'llem lij Lää'ddjânnmest polarisâsttam: šuurmõs vue'zzest päärnain mâânn

puârast, leâša vue'ss päänain lie pannvâai. Pue'rrije'llem polarisâsttmõš šâdd kõrrsubun kriis-sõõ'jin da čo'rstemvuõ'jjin, da kriisi häaitla seu'rrijõõzz noorâ'tte rââ'žzmõs sââ'jest âarrjid. Pi'rğgummušvaiggâdvuõđ rââžzee päänai vuei'ttemvuõđid õõutverddsaz da täâ'ssârvvsaz vuâssadvuõ'tte õhttsazkââ'ddest. Pärnnvuõđâst šõddâm jee'resârvvsazvuõtt le'be vää'nn vuâitt seeičâ'stted kookkas vuõrâsvuõ'tte, da huõllân lie še pärnn-piârķeeu'hesvuõđ pâ'jjelpuõlvõõggla vaikktõõzz.

Čârstummuš kuõskat mäנגid päänaid jee'res mäainin. Ouddmiârkkân šõddâmvuõ'tte, lee'šk eunna, ââskldõ'ķķe, ķiõ'lle, vâkka le'be puõz3lma, sooggbealla le'be seksuaal'laž kärņjummsâ õhtteei čârstemkiõččlâsttmõõžž kuõskte še päänaid. Mängg täin aa'sšin toobdât čârstummuž vuâstlaž läâ'jjšiõttmõõžžâst, leâša čârstummuž cõggmõõžžâst da õõutverddsazvuõđ lââ'zz-tummšest päänai aargâst lij võl jiânai tue'jjeemnalla.

Pannaa'sšid kâssjõõttâm lââ'ssen lij vääžnai tuâimmad vuei'vmeär tie'dee'l da ouddtu'mmjee'l što vuei'tet ainsmâ'tted tõt, što puki päänai vuâssadvuõtt õhttsazkââ'ddest teâuddai nu'tt puârast ko vââjj. Päänai jee'resâärv'vuõtt teâddad, jõs meärrõõzzid valmštõõlee'l da tuâimmjummuž plaanee'l jeä't valddu lokku tõi tuõttvue'ķķšõs vaikktõõzzid jee'res sââ'jest âarrai päänaid. Tõn diõtt valmštõõllmõõžžâst da plaaneem da oudâsviikkâmtuâjast fe'rttai vä'ldded lokku kuhttu, nu'tt päänai jii'jjes spesiaaljoukkân gu še päänai kõskkneez jee'resnallšem sââ'jj da taarb.

Čârstummuž da jee'resäär'vuõđ vuâsttatuâsttmõš lij õhtt ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž kuõ'ddi prinsiiopin. Suâppmõõžž 2 artikla mie'ldd suâppmõšvaldiain fe'rttai ci'sttjed da staanâd õõlmâs-suâppmõõžžâst tobdstum vuõiggâdvuõđid pukid tõi lää'kkâânnemvää'ld vuâlaž päärnaiđ krââ'ma ni mõõnnallšem rä'tkkummuž. Lââ'ssen tõk reâ'mme pukid tarbbsallaž tuâimid, što vuâi'tte ainsmâ'tted, što päärna suõjjeet juõ'kknallšem čârstummšest da ranstõõžžâst, kook vuâđđâ'vve suu puârri, läägglâž huõltee'jees le'be jee'res piârnee'kkées statu'sse, tuâimmjummsa, jurddjid le'be väimmjurddjid. Čârste'mes tuâimmjummsest da õõutverddsaz âânnmõõžžâst mie'rreet še mäângin jee'res ooumažvuõiggâdvuõttisuâppmõõžžin. Seâmmast ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi komitea lij teâ'ddââm teâttvuâđđsažvuõđ miârkktoõžž päärnai pue'rrjie'llem di vuõiggâdvuõđi ooudâsviikkmoõžžâst Tãn poodd päärnai statuuzz kuõskki teâđ noormõõžžâst lie pann-looglažvuõđ da reai'j, mii rââžžad teâđain jââ'dtummuž päärnai pue'rrjie'llem pue'reem diõtt.

Suomâ lii puoh
párnai Suomâ.

STRATEEGLA JURDDI

I Viiggât ooudâs plaaneemnellšem tuâimin päärnai õõutverddsazvuõđ. Noorât da äu'kkeet teâđ pue'rrjie'llemjeä'rdõõzzin da tõi mäainain, da riõmât tuâimid pue'rrjie'llemjeä'rdõõzzi kee'zzeem diõtt nu'tt vaikkteei da päärnai vuõiggâdvuõđid ci'sttjeei naa'lin gu pâi vuei'tlvaž.

II Ainsmââttet, što jee'resnallšem kääzkkõõzz, tuärjjõsmaall da vuässadvuõđ kanaal lie õõutverddsânji da čårstekâni vuäžžamnalla puk päärnaid Viiggât ooudâs âsttjemvuõđ da jee'resnallšem teättõhttsažkåâdd tuâimmjem-maallid jeärben päärnaid da päärnai määņgnallšemvuõđ lokku vää'ldee'l.

Ränn'jeei sââ'jest
åårrai päärnai
vuõiggâdvuõđi
staanummuš

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Päärna staattus vuäitt lee'd jee'res mäainain ränn'jeei tõnnalla, što tõt õõlgat ve'rgõnee'kkin da jee'res tuâimmjee'jin spesiaal vuâmmšõõzz. Ränn'jemvuõtt vuäitt õhttned ku'kken pištum da õhttsažkâ'ddrajjõõzzâst šõõddi čårstummša ouddmiârkkân vââ'jj, puõzzâlm le'be lee'šk eeu'n diõtt. Ränn'jemvuõtt vuäitt nuu'bb beä'lnn lee'd vue'jjpuõdlaž, jõs päärnaž lij ouddmiârkkân päärnaisuõjjõõzz ä'sšne'kken le'be su'nne lij tue'jjääm veär, son lij rekkõõzzâst kaadčum le'be viårtum. Lij-i miârkteei, što pukin päärnaid kuõskki tu'mmstõktuâjast da tuâimmjumšest vää'ldet lokku vaa'reel da vue'jjpuõdlânji päärna tuõttvue'kkšõs jeällmõõžžid.

Lää'ddjânnam ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzi čõõđtem diõtt ij faat, što šuurmõs vue'zzest päärnain mâänn puârast. Tãn poodd tõk päärna, kook lie mäainast le'be nuu'bbest jäänab ränn'jee'jes sââ'jest ko jeärraz, jie pâi vuäžž tuärjjõõzz da vie'kk, koon sij taarbše. Päärnaid meinum kääzzkõõzz jie leäkku pâi konsiste'nttlânji da veidsânji vuäžžamnalla, da kääzzkõõzzi õsttmõš vuäitt tuõttää'sšest õõlgted resuursid , koid pukin päärnain le'be piârrjin jie leäkku. Mängg päärna teivva še čårsteei

räjõõzzid le'be luežžje'temes naa'lid samai tõin vuõ'jjin, koin sij jäänmõsân taarbše'če tuärjõõzz le'be vie'kk.

Päärna jeällmõõžžin vuäi'tte lee'd seämma ääi'j määng jee'res ää'sš, kook lââ'zzte jee'resnalla suu statuuzz ränn'jemvuõđ. Tät keâšt'tat ve'rgõgnii'kkid da jee'res tuâimmjee'jid lää'des päärna ouddõõzz tu'mmjummša, määngämmattlaž õhttsažtuõjju da kääzkkõõzzi âsttjemvuõđ lââ'zztumša. Seämmast âlgg ainsmä'tted, što päärna teeivat puk tuâimmjummšest vuäzli'žžen, ij pâi jeällmõõžžees diõtt.

ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžžâst leät jeärben välddam lokku ränn'jeei sââ'jest âarrai päärnai statu'sse jeärbi mie'ldd piârri âalgbe'alnn jälsteei päärnai sââ'jj kuõskki 20 artiklast, lää'mes päärnai vuõiggâdvuõđid kuõskki 23 artiklast di minorite'ttjooukid koll'jeei päärnai vuõiggâdvuõđid kuõskki 30 artiklast. Ränn'jeei sââ'jest âarrai päärnai statuuzz staaneet še määngin jee'res ooumažvuõiggâdvuõttisuâppmõõžžin da vuâp-pâmorgaani vue'jjin.

Ij lah tuárvi, ete
stuárráámmu
uásist párnáin
mana pyereest.

STRATEEGLA JURDDI

I

Vää'ldet ränn'jemvuõtt veiddsânji lokku ouddcõõggõõtti tuâjast, ko'rjjei tuâimin da kääzzkõõzzin di vuõiggâdvuõttstaanriâšldõõggin. Lââ'zztet ouddcõõggõõtti tuâi da ääi'jeld a'lğgi tuärjjõõzz di kässjõõttmõõžž.

II

Lââ'zztet tuâimid jeä'rben ränn'jeei sââ'jest årrai päärnai vuõiggâdvuõđi čõõđtem diõtt. Nââneet mænggâmmattlaž tuâi naa'lid da õhttsažtuâi rajjõõzzid päärnai da piârrji o'dinaknallšem taarbid lokku vää'ldee'l. Vää'ldet lokku piârrji tuärjjummšest tõin koll'jeei da âlddkruuggâst årrai päärnai sââ'jj da vuõiggâdvuõđid jäänab plaanee'l go ânn'jõžääi'j.

III

Viiggât ooudâs naa'lid tobddâd da vä'ldded lokku kuhttu še õhttsažkâ'ddrajjõõzzâst šõõddi čârstummuž vaikktoõzzid gu še vue'jjpuõđlaž ränn'jemvuõđ päärnai statuuzzâst. Toobdât päärna jeällmõõžžin jee'resnallšem ränn'jemvuõđ lââ'zzteei aa'sšid da tõi noorõõttmõõžž.

Päärnai sue'jjlummuš viökkvää'ldest

ÂNN'JÖŽSÂÄ'JJ DA OOUAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Lää'ddjânnmest lij tue'jjuum nâânas ooudâsviikkâmtuâi päärnai viökkvää'ldest sue'jjlummuš diött. Viökkvää'ld hääitaid toobdât pue'rben da fi'ttjõõzz päärnaid till'lõõvvi viökkväldda lie čouggâm.

Va'žžtõssân lij veâlâinn, što viökkvä'ldd da hue'neldânnmõš päärna õöldâs- da verddsazkõskvuõđâst päacc leeigas täujja kue'st'temmen. Käzzkâ'stemriâššmõš ij pâi o'nnest va'st'teed tuärjjõõzz taarbid nokk viökkšânji Päärnžen šõddâm fyyslaž, jiõgg-saž le'be seksuaal'laž viökkvä'ldd lij miârkteei riskktuejjeei mâ'nglest šõõddi pue'rrjie'llma, da päärnže jiõccses

till'löövvi viökkvää'ld lââ'ssen še päärna õöldâskõsk-
kvuõđin aiccâm viökkvä'ldd lij häätlaž päärnže.

Hâ't-i fi'ttjõõzz päärnaid till'löövvi viökkväldda lie
čougğâm, mäjgg päärna teivva veâlâinn aargstes
viökkvää'ld, heâmmummuž, ääuktõõllmõõžž le'be
hue'neldâânmõõžž. Päärna teivva viökkvää'ld še
piârkuugg åålgbeä'lnn ouddmiârkkân škoolâst,
staarjõõzzin le'be digitaal'laž pirrõõzzâst, jie-ga päärna
ķiõččlâsttmõõžž tuõđâsvuõđ tobddu dovo'lina. Päärna
pue'rrie'llem vuäitt vaarted še päärna jiijjâs pä'rtteei
jälstõõttmõš. Tõn lââ'ssen, što viökkvää'ld ķiõččlõsttum
päärnaid jie kaunnu vuõiggäggsaž da vaikkteei vie'ķķ,
viökkväldda vie'rrlõvvum päärnaid ij leäkku nokk vie'ķķ
ta'rjeemnalla. Päärnai kõskksaž le'be muđoi päärnai
õnnum viökkväldda jeä't kässjõttu dovo'lina viõkkšânji.

Digitaal'laž pirrõs lij vääžnai vue'ss päärnai aarg, leâša
tõt ta'rjjad še kanaal heâmmummša da ķeeu'summša.
Päärnai ķiõččlâsttam seksuaal'laž heâmmummuš intern-
ee'ttest lij eēžža takai. Päärnai jiijjâs staansilttõõzzi da
digitaal'laž vuârvaikktemsilttõõzzi nâânummuš vie'ķķat
cõggâd vue'zz heâmmummšest, da lââ'ssen päärnaid
fe'rttai ainsmâ'tted vuei'ttemvuõđ vuäžžad vie'ķķ
hie'lķeld. Päärnai ķiõččlâsttam seksuaal'laž heâmmum-
mša da ääuktõõllmõšše fe'rttai kässjõõttâd tâ'lles.

Päärnai sue'jjlummuš pukin viökkvää'ldin lij õhtt
ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž kõskksaž
vue'zzin, da vuõiggâdvuõtt jie'llma lij staanuum še jee'res
oumažvuõiggâdvuõttisuâppmõõžžin. Suâppmõõžž
19 artikla mie'ldd suâppmõšvaldia reä'mme pukin

ää'sšmeâldlaž lää'jjseâtlvaž, vaaldšemvuõđla, sosiaal'la da škooultõsnallšem tuåimid, što sij vuaitče suõjjled päärna juõ'kknallšem fyyslaž da jiõglvaž viõkkvää'ldest, pä'rttumšest, huõlte'mesvuõđâst le'be hue'neld âân-nmõõžžâst le'be äauktõõllmõõžžâst. Päärnaid till'lõõvvi viõkkvää'ld vuâsttatuâsttmõš lij kõskksaž še suâppmõõžž va'lljeemnalšem pä'rddkii'rjin da määngin jee'res oou-mažvuõiggâdvuõttuâppmõõžžin , mâ'te Lanzarote da Istanbul suâppmõõžžin.

Jyehi pärnáâst lii
iävtuttes vuoigâdvuotâ
elimân já suojâlmân
puoh viehâväâldi
haamij vuástá.

STRATEEGLA JURDDI

I Juõ'kk päärnain lij mäai'nte'mes vuõiggâdvuõtt jie'llma da suõjjlummsa viõkkvää'ld häämain.

II Jue'tket päärnain till'lõõvvi viõkkvää'ld vuâsttsaž tuâi. Nââneet puärrazvuõttisilttõõzzid da puärrazvuõđ tuärjjõõzz nu'tt, što päärnain hääitla šõddummušnaa'lid kaaunât grååtnai, päärnai vuõiggâdvuõđid da päärna spesiaalstatuuzz ci'sttjeei nu'bbnallšem mäainaid.

Põõžžtet tuâjjnaa'lid viökkvää'ld da heâmmummuž cõggâm diõtt da ääi'jeld a'lğgi kässjõõttâm vääras. Vuâmmšet jeä'rben digitaal'laž pirrõõzzâst šõõddi viökkvää'ld da heâmmummuž di digitaal'laž pirrõõzzâst liâvtum viökkvälddsaz materiaal. Viiggât ooudâs staansilttõõzzid da digitaal'laž silttõõzzid ra'vvjeei šõddeem-maallid da mätt'tõõzz

IV

Riõmât plaaneemnallšem tuäimaid viõkkvää'ld le'be heâmmummuž žiõččlâsttam päärnai kääzzkõõzzi nââneem diõtt da sa'tssjed pä'rnnkaaup da jee'res ååumkaaup vasttsaž tuõjju veiddsânji jee'res vaaldâšmvuu'din.

V

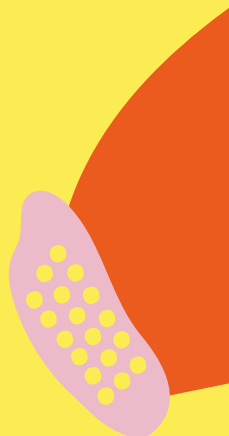
Viiggât oudâs naa'lid tobddâd viõkkvää'ld da hue'neldâânnmõõžž nu'tt ääi'jeld, što päärnaž peäss suu tuärjjei kääzzkõõzzi vuâlla tâ'lles ko son tõid taarbaš. Tuâsttad päärnže till'lõõvvi viõkkvää'ld vaarr vuâstta da viiggât oudâs vaalmâšvuõđid jee'resnallšem viõkkvä'ldd- da hue'neldâânnamvuõ'jjid kâssjõõttâm vääras.

VI

Oozzât viökksaž, määngämmattlaž da määngvaaldšem mōōntōōllmōōžžid päärnai viökkvälldsaž jālštōōttmōōžž cōggâm diōtt. Staaneet päärnaisuōjjōōzz vuei'ttemvuōđid va'žžâd sâjjsažhuōl čōōđtummša da vuässōōđât da tuärjeet piârrjid tuâjast päärnai veä'kkem diōtt.

Puârastvââjjai da siltteei päärna

Váldu-ulmen
lii párnáá
pyeri eellim.

Päärnai da piârrji sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzkõõzz

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Vuei'vvtäavtõssân lij päärnai šiõgg jie'llem, koon tuâimmai päärnai da piârrji kääzzkâ'sttemsystee'm tuärjjad. Sosiaal- da tiõrvâsvuõttthuõll kääzzkâ'sttemsystee'm vuei'tet fi'ttjed koummtässžen jä'rjstõõvâm: tõn vuõssmõs tää'zzest tuâstat tiõrvâsvuõdlaž da sosiaal'laž pro'blee'mid vuâstta ooudbeä'lnn cõggmõõžž mõõntõõllmõõžžin, nuu'bb tää'zzest põõrgât cõggâd ju'n ho'hssjum puõzzlmi le'be sosiaal'laž pro'blee'mi lossnummuž, da kuälmad tää'zzest põõrgât ko'rjjeed da kiâpsmed ju'n lossnjen šõddum puõzzâlm le'be sosiaal'laž pro'blee'm häi'ttvaikkõõzzid.

Tän poodd systee'm lij u'cc kuu'skin jie-ga tők mainste nu'tt puârast kōskkneez, da jeä'rben määng jee'res kääzzköözzid taarbšeei päärna da piârri sä'tte pää'cced tuöttää'sšest vie'kktaa da tuârjtää. Kääzzköözzi õ'httesuânn'jumšest leä't aiccâm problee'm jeä'rbi mie'ldd vuâđđ- da spesiaaltää'zz kääzzköözzi kōōskâst da miölltiörvâsvuöttkääzzköözzi da jee'res sosiaal- da tiörvâsvuöttkääzzköözzi kōōskâst. Lää'mes päärnai da sij piârri kääzzköözzi koordinâsttmōš lij vânnai, mii heät-t'tâatt miârkkteeinalla päärnai šōddmōōžž tuârjjummuž. Kääzzkâ'sttemstee'm va'žžtōōzz lie vuei'nnemnalla še päärnaisuõjjōōzzâst.

Šiōgg miölltiörvâsvuōđ vuâđđ raajsmââvv pä'rnn-pooddâst, da tōn diōtt miölltiörvâsvuōđ tuârjjei da tōn sie'jttōözzid hoi'ddjeei kääzzköözzin lij vääžnai miârktōs päärnai pue'rrije'llmest. Miölltiörvâsvuōđ heämmōōzz lie miârkteei meertiörvâsvuōđlaž va'žžtōōzz, jie-ga miölltiörvâsvuöttkääzzköözz tän poodd tiōuddu seämma tää'zzest jeârri sosiaal- da tiörvâsvuöttkääzzköözzivui'm. Miölltiörvâsvuōđ heämmōōzzi hâiddmōš da šiōgg miölltiörvâsvuōđ raavummuš õudlde tuâimmai kääzzköözzid da määngvaaldšem tuâimid čârroōttmōōžž da pro'blee'mi noorōōttâm cōggmōōžž diōtt.

Škooul'jum, siltteei da puârast vââjji personkâ'dd vie'kkat staaneed päärna vuōiggâdvuōđid da pue'rrije'llem čie'ppeld da konsiste'nttlânji. Sosiaal- da tiörvâsvuöttkääzzköözzi personkâ'dd vaajtemvuōđ keä'ppummuš nâânad še vue'zzstes kääzzköözzi kvalitee'tt da juätkkjemvuōđ, gu kääzzköözzid õõ'nni päärnaž

vuäitt na'ddjööttâd jijjâs staani vuôrâsoomže suu kontaktân. Tãn poodd tæk täävtöözš jie tiöuddu tiudd-meärrsânji, pe'ce personkââ'dd lie määngin kääzzköözzin kuârmjum da vaajtemvuött lij jönn.

Kääzzkâ'sttemsysteme'm fe'rttai vuâđđad töözš, što kääzzköözz šâ'dde päárnain da piârrjin, što kvalite'tt lij šiögg, što tök ri'jtte da lie vuäžžamnalla. Ri'jtteei ääi'jeld älggam tuärjjos da pue'rrjie'llem da tiörvâsvuöđ oudâsviikkmöš cõ'ğge puârast lossäab kääzzköözzi taarbid da pue'ree kuu'kken pe'sttee'l päárnai di piârrji jie'llemkvalitee'tt da aarg. Sosiaal- da tiörvâsvuötthuöl kääzzköözzi vaikktemvuöđ lââ'zztem diött nââneet öhttsažuai čuövtemtuâimin da frijjääi'j kääzzköözzin di jee'res ööutstöözšivui'm.

Sosiaal- da tiörvâsvuötkääzzköözz lie vääžnai, määngai ooumažvuöiggâdвуöttöölgtöözzi tiuddmöözžâst. ÖM päárnai vuöiggâdвуöđi suäppmöözž 24 artiklast nââneet, što päárnast lij vuöiggâdвуött pukin pue'rmös vuäžžamnalla äärrai tiörvâsvuötsâjja da tiörvâsvuötkääzzköözzid, da vuâđđlää'jj 19.3 š mie'ldd öölmâs vää'ldest fe'rttai staanâd, tön mie'ldd mii laa'jjin täärkben šiötteet, juö'kk'ki'žže ri'jtteei sosiaal- da tiörvâsvuötkääzzköözzid da oudâsviikkâd narood tiörvâsvuöđ. Sosiaal- da tiörvâsvuötkääzzköözz lie še köskksaž määngin Euroopp oöduum sosiaal'laž vuâđđkee'rj meärröözzin.

STRATEEGLA JURDDI

I

Viiggât ooudâs tõt, što kääzzkõõzzi vuâđđan lie päärna da piârri, što tõk lie vuäžžamnalla, da hie'lkeld vuäžžamnalla åarrai tuåimmjemhäämaid ouddmiârkân piârköõskõsmaall vie'kken. Tobdškuä'det vuei'ttemvuõđid viikkâd ooudâs oudtu'mmjeei da cõõggi tuåimmjemmaallid di ääi'jeld a'lğgi tuärjjõõzz da nââneet kääzzkõõzzid tiõttu, ta'rbbe da o'dinaknallšem kääzzkõspalggSid vuâđđõõvvi naa'lin. Tuärjjeet personkää'dd silttummuš, pue'rrjie'llem da põõššâmvuõđ.

II

Staaneet juõ'kk päärnže staani šõddeempirrõõzz da jee'res pue'rr miõlltiõrvâsvuõđ oudldõõzzid. Viiggât oudâs miõlltiõrvâsvuõttkääzzkõõzzid da šiõgg miõlltiõrvâsvuõđ ouudeei tuâjjhäämaid da vue'jjid še veiddsubun.

III

Vää'ldet lokku veiddsânji sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzkõõzzi õ'hte njââđđmõš čuõvtemkääzzkõõzzivui'm, jee'resnallšem pue'rrjie'llem da tiõrvâsvuõđ ouudeei kääzzkõõzzid, tuâimmjumšid da õutstõõzzid. Viiggât oudâs kuälmad sektor oudldõõzzid tuärjjeed päärnaid da piârrjid kääzzkâ'sttemriâššmõõžž tiuddee nalla.

IV

Vää'ldet lokku ränn'jeei statuuzzâst
åårrai persooni, mâ'te spesiaal tuärjjöõzz
taarbšeei päärnai, kääzzköstaarbid Viiggât
oudâs päärnaisuõjjöõzz kvalitee'tt da
tuåimmjee'ji vaalmâšvuõđid čõõđted
päärnai vuõiggâdvuõđid tiuddmeärrsânji.
Tuärjjeet šiõgg vue'jji oudâsviikkmöõžž
päärnaisuõjjöõzz jee'res tuåimmjempirröõzzin.

V

Vää'ldet lokku vuõrâsoummui vuäžžam
kääzzköõzzin jäänab plaanee'l go ånn'jõžääi'j
sij â'lddkruuggstes åårrai päärnai sââ'jj
da vuõiggâdvuõđ. Tobdškuä'đet päärnai
jee'resnallšem piârsõõ'jid da vää'ldet lokku
pue'rben ko ånn'jõžääi'j piârrji da piârhäamai
mäñghämmsažvuõđ.

Ouddpeâmm da škooultõs

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Vue'kkeš da õõutverddsaž ouddpeâmm da škooultõs lie Lää'ddjânnam raavâsvuõđ. Tõk lie vue'zzstes raajjâm vuei'tlvi'žžen Lää'ddjânnam jeärrmmõõvmmõõžž silttummša, innovaatioid da teknologiaa'je vuâđđõõvvi õhttsažkâ'dden, da pue'tti låai ii'jjin škooultõs lij vääžnai tuejjei tuâi muttsid vasttummšest. Lää'ddjânnmest lij puârast škooultum personkâ'dd, õll'jânji škooultum u'čtee'l da briljantt škooultemriâšsmõš, ko'st puu'ttet õlltäss'saž silttummuž da viiggât ooudâs päärnai obbvää'ldlaž pue'rrjie'llem.

Vue'kkšõs da õõutverddsaž ouddpeâmm, vuõssmätt'tõs da škooultõs tää'zzte päärnai tuâggõõzzâst

pue'tti pue'rrjie'llemjeä'rdõõzzid da jee'resarvvsavžuõđ. Tu'tk̄kummsin lie ho'hssjum, što vue'kkšõs ouddpiõmmu vuässõõttmõõžžâst lij miârktõs mâ'ŋŋlakast mättjem diõtt. Lää'ddjânmmest lij määngaid jee'res jânmmid ve'rd-dee'l vää'nes vuässõõttâmgraadd ouddpeâmmast, hã't-i vue'kkšõs ouddpeâmmast lij kookkâs pi'stti ää'u'k päärna obbvää'ldlaž šõddmõ'sše. Vuõssmätt'tõ'sse vuässõõttmõš lij veeidas da tõõž vuässâatt miâlggâd ceâlai ââ'kk-klass. Jõs škooulâst jâåttmõš jõskk le'be mättjempuãđõõž pä'cce rââ'sšen ju'n ouddâl vuãđđskooul jâåttmõõžž, čãrrõõttâmriskk šorran miârkkteeinalla.

Ouddpeâmm da oudd- da vuãđđmätt'tõs lie čuõvtemkääzzkõõžž da päärnai kõskksaž aarg pirrõõžž, koin päärnai tuåimmjemvuõđ da vuässadvuõtt teãuddje. Ouddpeâmmast da škooultõõžžâst lij vääžnai vä'ldded lokku päärnai jee'resnallšem o'dinaknallšem taarbid da jie'llemsõõ'jid di vuei'tlvaž ränn'jeei statu'sse vaikkteei raajõõžž. Tuåimmjeei määngvaaldšem õhttsažtuâjj tuärjjad päärna da piârri pue'rrjie'llem da mättjummuž. Mättjummuž tuärjjõõžž âlgg lee'd dovo'lna vuãžžamnalla. Mättjemjeä'rdõõžž šorrne vuãđđmätt'tõõžž ääi'j da pukin miârkkteei joouki kõskksaž jeä'rdõõžž ooččndã'tte â'lddlab vuãđđmätt'tõõžž looppteei ââ'kk-klaassid. Huõllân lij še, što paa'rni da niõđi mättjemjeä'rdõõžž lie ju'n OECD-jânmmi šuurmõõžž da tõk lie õinn šorrne'mmen.

Samai åå'n ouddpeâmm da škooultõs stãanee päärna vuõiggãdvuõđ mättjummuša da ta'rjeei sãâ'jj verddsãžkõskkvuõđid, õhttsallãšvuõ'tte da kuu'kkãiggsãž pue'rrjie'llma. Mättjummuž paaldãst âlgg-i vä'ldded

lokku pue'rrjie'llem da ra'vved, što päärna tuärjjös da mätt'tööttmöšhuäll seilla ra'vves tää'zzest. Mättjummuš da pue'rrjie'llem lie kuei'mm kuei'mes tuärjjei da oudeei. Mättjummuš raajj pue'rrjie'llem da pue'rrjie'llem tuärjjad mättjummuž. Ķeeu'summuš da viökkvää'ld västtsaž tuöjju taarbšet tuåimmjeei vue'jjid da resuursid. Silttummuž da resuursi lââ'ssen älgg ra'vved, što päärnai kuullmöš da vuässadvuött oudpeâmmast da škooulin teâuddje öhttnânji da veiddsânji.

ÕM päärnai vuöiggâdvuöđi suåppmööžž 28 artiklast mie'rreet juö'kk päärna vuöiggâdvuöđâst vuäžžad mätt'töözz da 29 artiklast meä'rtet škooultöözz täävtöözzid Suåppmööžž 28 artiklast suåppmöšvaldia čönnâ'tte še riömmâd tuåimid jeä'rbi mie'ldd škooulâst mie'rrkööskin jååttmööžž oudâsviikkâm diött da škooulâstjååttmööžž jöskkmööžž uu'cceem diött. Vuâđdlää'jj 16 š:st staaneet čuövtöözzlaž vuöiggâdvuöđid da šiötteet juö'kkka vuöiggâdvuöđâst mäauste'mes vuâđdmätt'tö'sse. Ouddpeâmmast da škooultöözzâst lij vääžnai miârktös še jee'res ooumažvuöiggâdvuöttöölgtöözzi čööđtumšest.

**Kivsedem já viehâvääldi
vuástásii paargon
tarbâšuvvojeh tuáimee
vuáválâšvuođah.**

STRATEEGLA JURDDI

I

Joortet mättjempuãđõzzid pãjnummša da uu'cceet jee'resãrvvsažvuõđ plaaneemnellšem da täãvvõõzzlaž tuãimin. Ra'vvjet dovo'lna resuursid ouddpeãmmast da škooltõõzzãst. Staanãt juõ'kk pããrnže vuei'ttemvuõtt o'dinaknellšem taarbid va'stteei škooltõ'sse da obbvãã'ldlaž mättjummša da silttummuž oudãsviikkmo'sše. Staanãt jee'res pã'rnjoouki sãã'jj da vãã'ldet lokku rã'nnjemvuõđ ra'vvjee'l õhttsallaš da vuãssõõtti tuãimmjemkulttuur da nããnee'l tuãimmjeei inkluusio da o'dinaknellšem mättjempalgsid.

II

Tobdškuä'det ouddpeâmm miârktõõzz vue'ssen škooultõsriâšsmõõžž. Pââ'jeet ouddpeâmm vuässõõttâmgraadd nu'tt što pouu'tet še veiddsubun õu'dde ouddpeâmm o'dinaknallšem da õhttsažkåaddlaž miârktõõzz, uu'cee'l plaaneemnalla ää'sšlažmääusaid da veeidee'l määuste'mesvuõđ. Täävtõssân kuu'kkab ääi'jkõõskâst lij määu'ste'mes ouddpeâmm. Pue'reet ouddpeâmm kvalitee'tt jeä'rbi mie'ldd staaanee'l ri'jttjeei da õll'jânji škooultum personkå'dd di ärvvtõõlee'l da ooudâsviiggee'l tuâimmjummuž määngpeällsânji. Pue'reet ääi'jeld a'lğgi vuâđđsilttumšši mättjummuž da vuârvaikkõskõskkvuõđi põõššâmvuõđ ooudâsviiggee'l vuõssmätt'tõõzz da vuâđđmätt'tõõzz alggvue'zz obbvuoõttân. Njââ'det tue'les- da jeä'kkespei'vvtoimmjummuš di seä'brroimmjummuš jäänab vue'ssen škooulpeeiv da sa'tssjed tuâimmjummuš kvalitetta.

III

Staaneet oudldõõzzid päärna mättjumša, jeärrmõõvmmõ'sše, da škoolâst jâattam tuärrjõ'sse di šõddeem- da mätt'tempersonkââ'dd tuõjju da mätt'tõõtti- di mätt'tõõttâmhuâl kääzkkõõzzid. Fe'rttai ra'vvjed määngvaaldšem õhttsažtuâj teâuddjummuš, gõõi päärna da piârri vuäžžä ri'jttjeei obbvää'ldlaž tuärrjõõzz. Äu'kkeet ânn'jõž da oo33ât määngnalla ođđ kuânstid škoolâst jâattam kõskldõõvmmõõžž da čärrõõttmõõžž cõggmõ'sše. Vää'ldet lokku jeä'rben škooltummuš lõõđâspooddid. Ra'vvjet, što juõ'kk päärnaž vuäitt spraavdõõttâd vuâđđmätt'tõõzz mâŋŋa uu'ccmõsân nuu'bb tää'zz tu'tkkõõzz.

IV

Viiggât ooudâs silttummuž da lââ'zztet resuursid päärnai pue'rrjie'llem staa'nmõ'sše ooddpeâmmast, škooulâst da jee'res aarg õutstõõzzin. Keeu'summuž cõggmõõžž da tuâjrräuh ooudâsviikkmõõžž âlgg lee'd plaanuum da juätkkjeei aargâst šõõddi tuâimmjummuž. Ra'vvjet tobddmõš- da vuârvaikkõtõs-silttõõzzid ooddpeâmmast da škooulin. Keeu'summša kâssjõõttâm vääras da viõkkvää'ld cõggâm vääras rajjum tuâimmjem- maalli tuâimmjemvuõđ ärvvtõõlât, pue'rren ķiõččlõsttum naa'lid liâvtet da ođđ naa'lid raajât ho'hssjum taa'rbi mie'ldd.

Piârri ri'jttjeei pi'rğğummuš da tuâj di piârri õ'httesuâvtummuš

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Piârri ri'jttjeei pi'rğğummuš lij vääžnai päärna pue'rrjie'llem raajji. Õõlmâs vää'ld tuâjjan lij tuärjjeed piârri da jee'res päärna huõllâânnmõõžžâst va'stteei vue'ttemvuõđid staanâd päärna pue'rrjie'llem da o'dinaknallšem šõddmõõžž. Lää'ddjânnam meerekonomii kuârnte mottjeei huâllkõskkvuõtt da vue'llgaž šõddâmvuõtt, da piârõõvmõõžž cõgldõõzz da šõddâmvuõđ vuâllnummuš lie problee'm še ooumažlaž ķiõččâmvue'jjest. Õil'jab tuâjjvuõttgraadd da tuâimmjeei tuâjj- da jie'llemvue'kkjääll lie pi'stti meerekonomii vuâđđ.

Päärna vuõiggâdvuõđi teâuddjummuš õõlgat ânn'jõõžž ravvsab staansäai'm piârrjid, gõõi piârrji

kuârmtõs da pä'rnnpiârķeeu'hesvuõtt jie šõõdd päärna pannvâ'jjen. Snäätnas lij, što piârri heâjas puâttitää'ss da vue'llgaž tuâjjuõttgraadd rââššee päärna sââ'jj määngnalla, da tät riskk lij tobddum še Lää'ddjânnmest jeä'rben õhttujeä'lteeipiârrjin. Pä'rnnpiârri ķeeu'hesvuõtt ij pâi leäkku õhttvuõđâst tuâite'mesvuõ'tte, pe'ce joba peä'lest ķeeu'hes pä'rnnpiârrjin lij tuâjast jie'lli jeä'lteei.

Piârri pue'rrjie'llem oudee luežžjeei vuei'ttemvuõđid da va'lljeemväärr tuâj da piârri õ'httesuâvtummšest

Perruu pijssâjeijee
áigápuátu lii
tehálâš párnái
pyereestvaijeem
tahhee.

päärnai jee'res ââ'kkpooddin. Piârmiöttlõs tuâjj-jie'llem lij ceâlai õhttsažkåå'dd ä'sš: pue'rmõs sââ'jest vuei't-temvuõđ luežžjeei le'be vue'ssäiggsaž tuõjju vie'kkte nu'tt teâuddjed päärna vuõiggâdvuõđid, go še va'stteed kuhttu piârri da jie'llemvue'kkjääll taarbid. nn'jõžsââ'-jest piârri sââ'j lokku välldmõ'sše da tuâj di piârri õ'httesuâvtummša lie kuuitâg määng koddâz.

Piârri kõskksaž tool päärna vuõiggâdvuõđi teâuddjummšest lij tobddum määngin ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž artiklain seämmanalla gu ekonoomlaž, sosiaal'laž da čuõvtemnallšem vuõiggâdvuõđid staani ooumažvuõiggâdvuõttuâppmõõžžin. ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi 26 artiklast mie'rreet vuõssmõsân juõ'kk päärnai vuõiggâdvuõđâst naaudšed sosiaalstaanâst. Lää'ddjânnam vuâđđlää'jj 19.3 š tiuddad sosiaalstaan kuõskki vuâđđvuõiggâdvuõđid šeâttmõõžžin, koon mie'ldd õõlmâs vää'ldest âlgg še tuârjjeed piârri da jee'res päärna huõllâânnmõõžžâst va'stteei vuei'ttemvuõđid staanâd päärna pue'rrie'llem da o'dinaknallšem šõddmõõžž.

STRATEEGLA JURDDI

I Čõnnõõđât uu'ceed
pä'rnnpiârķeeu'hesvuõđ
plaanuum tuâimin čõõđ
õhttsažkåå'dd. Pä'rnnpiârri ri'jttjeei
pi'rğğummuž ra'vvjummuš da
pä'rnnpiârķeeu'hesvuõđ uu'ccummuš
kaaggât teäddceäklđõssân
sosaalstaan ooudâsviikkmöõžžâst.

II

Viiggât ooudâs õhttsažtuâjast tuâj-
jie'llem piârmiõttlõsvuõđ da tobdškuä'đet
jee'resnallšem tuâj tue'jjeem naa'lid. Tuâj,
mättjummsi da piârri õ'httesuâvtummšest
vää'ldet lokku ânn'jõõžž pue'rben piârri
da piârhäämai määngnallšemvuõđ di
ceâlai pä'rnnpoodd. Lââ'zztet luežžjeei
vue'ttemvuõđid piârrjid jue'kked
peâmmva'sttõõzz puârrsivui'm da jee'res
õlddsivui'm ma'te maaddârpuârrsivui'm.
Staaneet piârrji va'lljeemfrijjuõđ riâššâd
jeârben u'cc päänai hâiddmõš dââma.

III

Vää'ldet lokku piârrji da piârhäämai
määngnallšemvuõđ jee'resnallšem
vuõ'iğğest le'be pannvuõ'iğğest
piârrjid ârra pijjum tuârjjõshäämain.
Piârrjid ârra pijjum tuârjjõõzz viiggât
ooudâs nu'tt, što tõt vâldd lokku
pue'rben ommgažpoodd taa'rbi
lââ'ssen ânn'jõõžž pue'rben še jee'res
pä'rnnpoodd.

Päärnai õöldâs- da verddsazkõskkvuõđ

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂĐĐ

Õöldâs- da verddsazkõskkvuõđin lij jõnn miârktõs nu'tt päärnaid gu še vuõrâsoummuid. Õöldâs ooumažkõskkvuõđ ra'vve pue'rrjie'llem da suõjje vuâsttakiâvmmõõžži vaikktõõzzin. Tu'tkkummši čuõvâst jõnn vue'zzest päärnain lie šiõgg kõskkvuõđ puârrseez da õöldâs na'zvaan, da tãbdlåagg lie joba puârrnam siõmmna mõõnni ii'jjin. Šiõgg kõskkvuõđid še maaddârpuârrsid tuârjje vue'zzstes päärnai obbvää'ldlaž šõddmõõžž.

Pukin päärnain jie kuuitâg leäku staanân pue'r-rjie'llem ouudeei õöldâs- da verddsazkõskkvuõđ, da mäggg päärna vuäžža lee'd õhttu, lie hue'neld âânnam,

vuäžža viökkvää'ld le'be vaiggâd piârsõõ'jid. Vaikktõõzz pue'rrjie'llma lie miârkteei da juätkkje täujja kookkas pue'ttiäigga.

Õhttnažvuõtt noorâätt täujja ju'n valmmšen ää'pptab sââ'jest âarrai päärnaid. Jeä'rben sâjjsažhuûlast âarrai le'be muđoi domm âalgbeä'lnn jâlstei päärnai õht-tvuõđâânnmõš sij âlddsid vuäitt pää'cced vânnsen, da piârriji pi'rgğummušvaiggâdvuõđ lââ'zste riisk päärnai õhttnažvuõ'tte da čorru kuâđđjummsa. Päärna ķiõččâm-vue'kk da õöldâskõskkvuõđi kâ'ddem vääžnaivuõtt pä'cce še kuä'ss-ne vuâmmšekâni vä'žžlõs jeä'rdõsvue'jjin.

Diğitaal'laž pirrõs lij õinn vääžn'jab päärna õöldâs- da verddsažkõskkvuõđi diõtt. Õhttvuõđâânnmõš na'zvaanid da âlddsid šâdd täujja interneettest, da ougglõsõhttvuõđ vuäi'tte raajjâd vuei'tlvi'žžen luežžjeei õõutsââ'jest âârrmõõžž jee'resnallšem vue'jjin. Seämmast diğitaal'laž pirrõs diõtt fe'rttai jeä'rben kâssjõõttâd ķeeu'summša, heâmmummša da jee'res viökkvâldda ođđ kuânstivui'm, te'l tõt ta'rjjad še ođđ kanaalid häätlaž eettmõõžžid.

Stuárráámuu uásist
párnáin láá pyereh
koskâvuođah
vanhimijdis sehe
aldaaš usteveh.

Digitaallâš piirâs lii ain tehâlub párnáá alda- já verdikoskâvuodâi tááhust.

Päärna õöldâs- da verddsazkõskkvuõđi miârktõs lij tobddum määngin ooumažvuõiggâdvuõttusuâppmõõžžin di vuâppâmorgaani siâzstõõzzin. ÔM pärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž 9(3) artikla mie'ldd suâppmõõšvaldia ci'sttje jeä'ltee'je'stes le'be puârrese'stes jeä'rdõõzzâst jälsteei pärna vuõiggâdvuõđ ââ'nned â'lñn persoonlaž kõskkvuõđid da vuõigg õhttvuõđid kuhttu puârshivui'm mie'rrkõõskin, pe'ce jõs tõt lij pärna ouddõõzz vuâsttsaž. Vuâđdlää'jj 10 §:st gõs šiõtteet privattjie'llem suõjâst, da šeâttmõš kätt še piârjie'llem suõj Euroopp ooumažvuõiggâdvuõttusuâppmõõžž 8 artikla meâldlânji.

STRATEEGLA JURDDI

I Staaneet pĀärna vuŕiggĀdvuŕđ ĀĀ'nned ŕhttvuŕđ puĀrrsab vue'bbživui'm da jeĀrrsid pĀärna ŕŕldĀs oummuivui'm jee'res jie'llempooddin. VĀĀ'ldet lokku pĀärna ouddŕŕzz mie'ldd pĀärnže ŕŕldĀs da su'st aargĀst huĀleei vuŕĀsoummuin, mĀ'te jie'nn, ee'jj da maaddĀrpuĀrrsi, miĀrktŕŕzz.

II

Viiggât oudâs plaanee'l tuåimid päärna õhttnažvuõđ cõggmõõžž da verddsažkõskkvuõđi ravveem diõtt. Tuärjeet õhttsallâšvuõđ da vuârvaikktõõzz päärna aargâst, oudpeâmmast da škooulâst, friijäi'ğğen da staarjõõttâmtuåimmjummšest.

III

Tobdškuä'đet digitaal'laž pirrõõzz miârktõõzz päärnai õõldâs- da verddsažkõskkvuõđi diõtt da raaveet media- da vuârvaikktõs-silttõõzzid še liâđglaž saakkummšest.

Päärnai frijjäi'ĝĝ da staarjõõzz

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Päärnast lij vuõiggâdvuõtt staani frijjaigga, siõ'rre da kirrsât'tem åårmõ'sše. Tât vuõiggâdvuõtt vuäitt teâuddjed määngnalla nu'tt dääma gu še jee'res päärna aarg pirrõõzzin. Frijjäi'jvie'ttjem da staarjõõttâmtuåimmjummuš lie vääžnai päärna verddsazkõskkvuõdin da čårõõttmõõžž cõõggõõttmõ'sše. Staarjõõttâmtuåimmjummuž mie'ldd päärna jie'llmest lie še jäänab vuõrâsoummid, ķeäk vuäi'tte aiccâd päärna pe'cclid. Staarjõõzz vie'kkte päärnaid viikkâd ooudâs sij čeä'ppvuõðees da silttõõztees jii'jjes ooddi da tuåivji mie'ldd. Liikkõsnallšem jie'llemvue'jj da obbvää'ldlaž pue'rrjie'llem

oudldõõzzid vuei'tet tuärjjeed staarjõõzzi da frijjääi'j tuåimmjummuž lââ'ssen še ouddpêâmmast, škooulin da mättjemstroittlin vue'ssen šõddeemtuâj. Frijjääi'j da staarjõõttâmtuåimmjummuž õutstõõzz vie'kkte še tuärjjeed vuässadvuõđ õhttsažkå'ddest.

Staarjõõttâmtuåimmjummuž lij Lää'ddjânmmest veä'leķ da päärna lie aktiivlaž staarjõõtti. Staarjõõzz lei'gğ täävtõss'sažvuõtt da spraavdõõttâmkõskksažvuõtt vuäi'tte rââššeed tõt, što staarjõõttmõõžž vuâđđan lie päärna da tõk vuäi'tte raajjâd päärnže teaddõõzzid. Tæt pue'ttemku'lmm âlgg jeä'rben vä'ldded lokku nuõrrân alttuum ķeâštõõttmõšnalšem šlaajin da staarjõõzzin. Mångg päärnaž looppat staarjõõttmõõžž 12-15 âkk-sižžen. Tån vuei'tci vuâzzai vie'litted, jõs päärnai vuässadvuõtt teâuddje'če ravsubun da sij vuäi'tče pue'rben õõlmtõõttâd taarbeež da tuäivjeež täin ââ'kkii'jjin, da jõs staarjõõzz riâššjin le'čče jäänab teâđ murkkââ'jj rajjum muttsin jeä'rben fyyslaž da tåbddjie'llem šõddmõõžž vuu'din. Määng staarjõõzz palddlõsvuõtt vuäitt še lee'd õhtt kuånstt vie'litted staarjõõttmõõžžâst čâuddõõttmõš murkkââ'jjest da oudeed päärna jii'jjes raavâsvuõđi kaunmmõõžž.

Staarjõõttâmvuei'ttemvuõđ vaajtâ'lle jeä'rbi mie'ldd jâlstempääi'ķ, piârri vää'rkõsvuõđ da na'zvankruugg mie'ldd, jie-ga pukin päärnain leäkku vuei'tlvaž staani staarjõõttmõ'sše da frijjääi'j vie'ttjummsa.

Päärnai staarjõõttmõš lij Lää'ddjânmmest juâk-kjõõvâm sosioekonoomlaž statuuzz mie'ldd, mâ'st seu'rrje pue'rrjie'llem- da tiõrvâsvuõttjeä'rdõõzz

kookkas vuõrâsvuõ'tte. Puk staarjõõzz jeä'la kaallâš, leâša piârri vää'nes puättitää'ss lij läädna tuõ'ppjed päärna vuei'ttemvuõđid ooddines meâldlaž staarjõõzz va'lljummsa da verddsazkõskkvuõđi tuõ'll'jummsa frijjääi'j tuâimmjummsest. Sosioekonoomlaž tuâggaž vaikat še kulttuur- da čeäppõs-staarjõõzzi vuäžžamvuõ'tte vue'jjest. Seämmast staarjõõzzid jââttmõš sätt lee'd mäנגin piâr-jin vaiggâd le'be tõn ij vuei't riâššâd ni voops. Škooulpeeiv õhttvuõđâst le'be škooul ââlda âârrai staarjõõzz hiâlp te tän jii'jjes vue'zzstes.

Päärna vuõiggâdvuõtt siõ'rre da frijjäigga lij staanuum ÕM päärna vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž 31 artiklast, koon mie'ldd suâppmõšvaldia to'bdde päärna vuõiggâdvuõđ vuâņņmõ'sše da frijjäigga, suu ââ'jjes meâldlaž siõrrmõ'sše da virksmõõvâmtuâimmjummsa di frijj vuässõõttmõ'sše kulttuurje'llma da čeä'ppvuõđid.

Párnáást lii
vuoigâdvuotâ
torvolâš astoááigán,
sierâdmân já
huáputtes oromân.

STRATEEGLA JURDDI

I

Viiggât ooudâs päänai frijjäai'j da staarjõöttâmtuâimmjummuž tuâimmjee'ji vaalmâšvuõđid viikkâd čõõđ päänai vuõiggâdvuõđid tuâimmjumšstes da tuärjjeet šiõgg vue'jji ooudâsviikkmõõžž. Lââ'zztet staarjõöttâmtuâimmjummuž tuâimmjee'ji pedagooglaž silttummuž da teâđ päänai šõddmõõžžâst da ââ'kkpââ'jin di murkkââ'jj tuejjäm muttsin jeä'rben fyyslaž da tâbdddjie'llem šõddmõõžž vuu'din.

II

Vää'ldet frijjaäi'j tuåimmjumms'est da staarjõõzzin viõusõbân da čõõđ tuåimin lokku tõt, što tuåimmjumms'est vuâđđan lie päärna. Huõltet, što staarjõs ij leäkku pâi spraavdõskõksaž le'be pijj päärnže leigga šurr õõlgtõõzzid, vuârddmõõžžid le'be teaddõõzzid. Tobdškuä'đet čeäppõõzz vuâđđmättjummuž miârktõõzz vue'ssen škooultemriâššmõõžž da nââneet tõn nu'tt, što tõt le'čče õinn jäänbõõzz päärnže vuei'tlvaž jee'resâ'rnn jânnam. Staaneet päärnai vuei'ttemvuõđid ku'kesäiggsaž staarjõõttmõ'sše.

III

Lââ'zztet päärnai pue'rrjie'llem nâânee'l, što juõ'kk päärnast lij vuei'ttemvuõtt staarjõ'sse, koon årra suu miõll keäss da läädnai da määngpeällsaž frijjäai'j tuåimmjummsa. Lââ'zztet õõutverddsažvuõđ tuärjjei da tää'ssärvvsaz di mäauste'mes da miõllsaž staarjõõttâmvuei'ttemvuõđid škooulpeeiv õhttvuõđâst. Tännalla raajât vuei'tlvi'žžen tõt, što pukin päärnain lij vuei'ttemvuõtt määngaid staarjõõzzid. Tobdškuä'đet liikkummuš- da kulttuuršõddmõõžž miârktõõzz da jiõččtäättlažtuâi da sie'brrkâ'ddtuåimmjummuž rool päärnai obbvää'ldlaž pue'rrjie'llem da ouddnummuž tuärjjummšest.

IV

Viiggât ooudâs tuâimid, koin staaneet päärnai
vuäittmõõžž, ri'jttjeei vuâηηmõš da frijjäi'j.

Päärna vuäzzli'žžen õhttsaž- kää'ddest

Veikâ vuálá 18-ihásiist iä
lah ave tiet tievâ pooliitliih
vuoigâdvuodah, sij láá
täsiárvusiih já teháliih
siärváduv jesâneh.

Päärnaid till'lõõvvi vaikktõõzzi ärvvtõõllmõš da pä'rnnbudjetâsttmõš

ÄNN'JÕŽSÄÄ'JJ DA OOUAŽVUÕIGGÄDVUÕTTVUÄÐÐ

Päärnai vuõiggâdvuõdi teâuddjummuš pääcc
sätt'tõõggvärsi'žžen da veeitli'žžen, jõs si'jjid till'lõõvvi
vaikktõõzzid jeä't ärvvtõõlluku konsiste'nttlânji
šiõttõõllmõõžžâst, poliittlaž tu'mmstõktuâjast da
resuursi juâkkmõõžžâst. nn'jõžsââ'jest vaikktõõzzi
ärvvtõõllmõõžž veeidasvuõtt vaajtâäll tõn mie'ldd,
mä'htt vuõ'i'ğgest päärnaid till'lõõvvi tu'mmstõktuâjast
le'be tuâimmjummušest lij kõõččmõš. Takainalla
pä'rnnvaikktõõzzi ärvvtõõllmõš vuäitt pää'cced vännsen,
hât-i tu'mmstõktuâjast le'be tuâimmjummušest le'čče
samai-i miârkkteei vaikktõõzz päärnai statu'sse.

Lää'ddjânnam nâânas kââddlaž jii'jjesvaaldšemvuõtt miârkkat, što jee'res koo'ddin jälsteei päärnai sââ'jj vuäitt lee'd jee'resnallšem. Määngin koo'ddin leä't välddam âânmõ'sše pue'rr naa'lid jeä'rben pä'rnnvaikktõõzzi ärvvtõõllmõ'sše di päärnai pue'rrjie'llem oudâsviik-kmõ'sše tu'mmstõktuâjast. Pue'rr naa'li õ'httnâ'ttma vä'lddkââ'ddlânji taarbšet kuuitâg lââ'zz neävvoid.

Hâ't-i ooumažvaikktõõzzi ärvvtõõllmõõžž leä't viikkâm oudâs tu'mmstõktuâi da tuâimmjummuš vue'ssen, päärnaid till'lõövvvi vaikktõõzzi ärvvtõõllmõõžž jeä't tuejjuku systemaatlânji da veiddsânji. Päärnai vue'zz budjetâsttmõõžžâst seu'rrjet hää'rvelđ. Lää'ddjânnmest lij rajjum tuâi päärnai pue'rrjie'llem indikaattori oudâs-viikkmõ'sše, leâša teättvuâđast lie vää'n jeä'rben õõut-verddsazvuõttkiõččâmvue'jjest. Päärnai pue'rrjie'llem kuõskki teättnoormõõžž reäi'j di teäđ määngvaaldâsm da ääi'jpoddsaz äukkummuš vää'nnuvõđ rââššee päärnaid kuõskki tu'mmstõktuâi vaakteeivuõđ da mie'rremeâldlažvuõđ.

ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž 3 artikla mie'ldd pukin päärnaid kuõskki ve'rğğne'kktuâimmjum-mšest âlgg vuõss-sââ'jest vä'ldded lokku päärna oudđõs. Päärna lie o'dinakai ooumažjoukk, kââ'tt tät õõlgtõs kuõškk. Pä'rnnvaikktõõzzi ärvvtõõllmõš da pä'rnnbud-jetâsttmõš lie kõskksaz tuâjjeäv v päärnai oudđõõzz vuõss-sâjjsazvuõđ ra'vvjummša di Lää'ddjânnam vuâđđ-da ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzi tiu'ddepiiimmõõžž seu'rrjem diõtt.

STRATEEGLA JURDDI

I Päärmaid da piärrjid till'löövvi vaikktöözzi ärvvtööllmõš vää'ldet systemaatnallšem vue'ssen tu'mmstöktuâi da tuâimmjemvue'jj vaaldâšm pukin taa'zzin, da töid tuärjeet pä'rnnvaikktöözzi ärvvtööllâm âânnmavälddummšest da čöõđtummšest. Tät lij samai vääžnai koo'ddid. Vaikktöözzärvvtööllmõžži siiskâž da miârktõs õhttlöövât tu'mmstöõggi vuâđđöõttmõžžin. Vaikktöözzi ärvvtööllmõš vuällââ'ttet še täällarvvlöstu'mmstöõggi valmštööllmõ'sše da seu'rrjumšä.

II

Pä'rnnvaikktöözzi ärvvtööllmööžž da pä'rnnbudjetâsttmööžž kuõskki mööntööllmööžžid da silttummšid viiggât oudâs pâ'jjel halltõspõõ'ji veiddsânji.

III

Päärnaid kuõskki teâđ noorât konsiste'nttlânji da teâđ noormööžžâst åårrai reäi'j oozzât da čiõutât. Teâđ âânmmööžž da analysâsttmööžž viiggât oudâs konsiste'nttlânji. Teâđ äü'kkeet tu'mmstõktuâjast da tuâimmjumšest.

Päärnai vuõiggâdвуõtt koll'jed da vuäžžad teâđ

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂĐĐ

Päärna vuõiggâdвуõtt vuässadvuõ'tte lij vääžnai vuâđđ-
da ooumažvuõiggâdвуõtt. Hâ't-i vue'lnn 18-âkksain
jeä'la ââ'kkes diõtt tiudd poliittlaž vuõiggâdвуõđ, sij
lie tää'ssärvsa da vääžnai õhttsažkåå'dd vuäzzla.
Päärnai vuässadvuõtt da tõn tuärjjei demokra-
da ooumažvuõiggâdвуõttšõddmõš lie vääžnai
päärnai ouddnummšest da šõddmõõžžâst aktiivlaž
meerlažvuõ'tte da tiuddmeärrsaž õhttsažkååddlaž
tuâimmjeeivuõ'tte.

Päärnai vuei'ttemvuõđ lee'd vuäzzli'žžen, koll'jed,
vuäžžad teâđ da tuâimmjed aktiivlaž da siltteei
õhttsažkåå'dd vuäzzli'žžen âlgg staaneed veiddsânji da

ââ'kktää'ss meâdlânji. Tãn poodd päärnai vuässadvuõtt da kuullmõš lie veeitlõs jie-ga tiõuddu pukin päärnaid kuõskki tu'mmstõktuâjast. Problee'mmen lij še tõt, što vüe'ss päärnain pä'cce tääu'je'ld ho'hssjekâni da kuul'kâni. Vuässadvuõđ väjja teâuddjummuš sätt jââ'dted nârrjeei čorru pääccmõšše, mii hie'l'keld rââžžad õhttsažkâaddlaž tu'mmstõktuâi da tuâimmjummuž keäll'jemvuõđ.

ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž 12(1) artikla mie'ldd suâppmõšvaldia staanee päärnže, kââ'tt silttâd raajjâd jii'jjes vuäinlmid, vuõiggâdvuõđ friijâld čuäj'ted täid vuäinlmeez pukin päärna kuõskki aa'sšin. Päärna vuäinlmid âlgg vä'ldded lokku päärna ââ'jj da šõddeemtää'zz meâdlânji. Vuâđdlää'jj 6.3 š:st peä'lstes mie'rreet, što päärnaid âlgg ci'sttjed tää'ssârvse'ld persoonin, da see'st fe'rttai vuäžžad vaikkted jiijjâs kuõskki aa'sšid suu šõddmõõžž va'stteenalla. Päärna vuõiggâdvuõtt koll'jummsa da teâđ vuäžžmõ'sše lij staanuum še jee'res ooumažvuõiggâdvuõtt suâppmõõžžin, mâ'te ÕM lää'mes oummui vuõiggâdvuõđid kuõskki õõlmâs-suâppmõõžžâst di Euroopp suâvtõõzz minorite'ttraammõõlmâs-suâppmõõžžâst.

STRATEEGLA JURDDI

I Päärna vuässadvuõtt, vuõiggâdvuõtt koll'jed da teâđ vuäžžmõš vää'ldet lokku systemaattlânji päärnaid ju'n-a vuõ'i'ğğest le'be pannvuõ'i'ğğest kuõskki tu'mmstõktuâjast da tuâimmjumms'est. Päärnai vuäinlmi siiskâž da miârktõs õhttlõõvât tu'mmstõõggi vuâđđõõttmõõžžin.

II

Nââneet, što pukin
päärnaivui'm tuâimmjeei
vuõrâsoummuin lij
ri'jttjeei fi'ttjõs da silttõs
päärnai vuässadvuõđ
da tuâimmjeeivuõđ
tuärjummšest.

III

Päärna vuässadvuõđ, vuõiggâdvuõđ
koll'jed da teâttvuäžžmõõžž pue'reet
õ'ddlest rââstvaaldšemvuõđlaž
reâuggmõõžžin da ra'vvjee'l šiõgg naa'lid
vue'zzin rajjõõzzid di päärnai aarg.
Reâuggmõõžžâst vää'ldet lokku jeä'rben
tõk päärna, keäi vuäinalm pä'cce tän
poodd uu'ccab vuâmmšummša.

Strategia tiu'ddepiiijmõš

Pärnistrategia
siskáldâsah kyeskih
puoh siärvádâhlâš
elimân.

Strategia da tiu'ddepiijmõšplaan

Strategiaa'je vuãđđõõvvi tuâj âlgg kue'dded kookkâs da lee'd veiddsânji vaikkteei. Meerlaž pä'rnnstrategia tiu'ddepiijmõš õõlgat strategia njâãđđmõõžž ju'n leä'mmen le'ddi tu'mmstõktuâjain da tuâimmjummuž rajjõõzzin. Strategia âlgg jäälõõttâd luândlaž vue'ssen ouddâl puki valdia, vu'vddvaaldâšm da koo'ddi tuâimmjummuž. Pä'rnnstrategia siiskâž kuõskte puk õhttsažkâaddlaž jie'llem da tõn tiu'ddepiijmõõžžâst âlgg vä'ldded lokku veiddsânji õhttsažkâã'dd jee'res tuâimmjee'jid.

Meerlaž pä'rnnstrategia lij meinum stu'vrrjed halltõspõõjin raajjâmnalla åãrrai tiu'ddepiijmõšplaan. Tiu'ddepiijmõšplaan valmštõõlât jee'res vaaldšemvuu'-did kã'tteei ve'rğğtuâjjan da priimât valdiasåãbbbar takai-såbbrest. Tiu'ddepiijmõšplaanâst õhttlõõvât täärkben, määkkmin tuâimmjummušin strateegla jurddjid oudeet juõ'kk halltõspâã'jest. Meerlaž pä'rnnstrategia âlgg tuärjjeed juõ'kk halltõõzz tiu'ddepiijmõšplaan da tõõzz õhtteei parlamentaarlaž õhttsažtuâj da nâãneed õhttsažtuâj da silttummuž koordinâsttmõõžž ve'rğğnee'kkivui'm da jee'res õhttsažkâã'dd vuu'did e'tkkeei ä'sštobddjivui'm

Pä'rnnstrategia juõ'kk tiu'ddepiijmõšplaan raajmõš, čõõđtummuš da seu'rrjummuš âlgg čõõnnâd täärkeld va'lljuum indikaattorivui'm, koin seu'rrjet vuõššân strategiast rajjum linnjõõzzi da nuu'bb beä'lnn tõid halltõspõõjin tiuddee tuâimmjummuši vaikktemvuõđid. Tiu'ddepiijmõõžž ouddnummuž âlgg še seu'rrjed mie'rrkõõskin da juõ'kk halltõspâã'jj tiu'ddepiijmõõžž vaikktemvuõđâst âlgg tue'jjeed see'lv.

Strategia tiu'ddepiijmõšž âlgg vuâdfeed ri'jtteei tiõttu da täävtõsnallšem pärna vuõiggâdvuõdi oudâsviikk mõšše mottjeei jeällmõžžin. ÕM pärnai vuõiggâdvuõdi komitea lij te'ddâam konsiste'ntlânji teâtnoormõšž da pä'rnnvaikk tõõzzi ârvvtõõllâm di pä'rnnbudjetâsttmõšž miârkk tõõzz seämmanalla gu pärna vuõiggâdvuõdid kuõskki tuâimmjemprograami koordinâsttmõšž. Tõk lie täärkes vue'ss pä'rnnstrategia da tõn tiu'ddepiijmõšž. Seämmast âlgg raajjâd kuâns-tid, koin pä'rnnstrategia vuâitt pukin pue'rmõsân tuârjjeed Lää'ddjânnam suâppmõšõõlgtõõzzi teâuddjummuž pärna vuõiggâdvuõdi mie'rraiggsažraportâsttmõšžâst

Strategia vaikkteei tiu'ddepiijmõš õõlgat dovo'lna resuursid da silttummuž. Tiu'ddepiijmõšž âlgg lee'd rââstvaaldâšmnallšem da tõõzz âlgg vuâssâ'tted veidsânji õhttsažkââ'dd jee'res tuâimmjee'jid, meer-lažõhttsažkââ'dd da jee'res âkksaid da jee'res narodjooukid koll'jeei pärnaid da vuõrâsuummid.

Vaikkteei tiu'ddepiijmõš õõlgat põõšši rajjõõzzid da strategiatuâj õõldâs čõõnnmõšž valdiavaaldšmin, vu'vddvaaldšmin da koo'ddi strateeglaž plaanummšin da tu'mmstõktuâjain. Rajjõõzzi oudâsviikk mõšžâst âlgg vâ'ldded lokku jee'res pärnai vuõiggâdvuõdid oudeei tuâimmjee'ji mâ'te pärnaiä'sšvâ'lddnee'kk da ee'ttikââ'dd vuõiggâdvuõttä'sšsoummu tuâjaid. ÕM pärnai vuõiggâdvuõdi suâppmõšž õõlgtõõzzi čõõdtummuš taarbaš kõskkuum, konsiste'ntt da põõšši pä'rnnstrategia koordinâsttmõšž da seu'rrijummuž di ri'jtteei tuâimmjemvâ'lddvuõdid.

Publication design:
Anni Tolvanen / Ellun Kanat

Illustrations:
Veera Kesänen / Ellun Kanat

Typefaces:
Noto Sans Regular & Bold

ISBN 978-952-00-9875-9 (pdf)

ISBN 978-952-00-9871-1 (painettu)